

U Bezručů ukazují, že bránit pravdu je jako spolknout hořkou pilulku. Ibsen i ve 21. století nelítostně nastavuje zrcadlo

25.1.2025 08:54 Lukáš Kowala, ostravan.cz

Ačkoliv by mnohé diváky mohlo odradit uvedení dramatu, jehož premiéra se na divadelních prknech konala v roce 1883, režijní pojetí pod taktovkou Jana Holce a především svěží herecké ztvárnění ukázalo, že tato hra je v dnešní době aktuálnější než kdy jindy. Nakolik je možné ohýbat pravdu? Dá se koupit? Překřičet? Umlčet? A je relativní? Odpovědi, ale i nové otázky dostali diváci, kteří si nenechali ujít páteční premiéru první letošní inscenace Divadla Petra Bezruče.

Lukáš Melník v hlavní roli Nepřítele lidu.

Foto: Martin Špelda

Na konci 19. století byl norský dramatik Henrik Ibsen průkopníkem ve svém oboru. Dokázal šokovat vytříbenou psychologii svých postav, jako jeden z prvních postavil rovnocenné a emancipované hrdinky vedle svých mužských protějšků a svými odvážným a proti proudu plujícími postoji si vysloužil postavení vyvrhele a „nepřítele“ norského lidu, takže si prošel podobným procesem jako hlavní postava hry. Tím více překvapí, jak aktuální může být tento dramatik i dnes.

Samotný děj Nepřítele lidu je v jádru prostý, což však tím více posiluje nosnost hlavní myšlenky, čímž je zarputilý boj pravdy s přetvářkou, která tráví a ničí vazby jak v občanské společnosti, tak i v nejbližší rodině. Hlavní postavou je doktor a čerstvý profesor Tomáš Stockmann (Lukáš Melník), který jako čelní představitel městských lázní, které jsou hlavním zdrojem příjmů celého norského maloměsta, zjišťuje, že léčivé prameny jsou kontaminovány a stávají se tak rizikem pro pacienty, kteří se do lázní jezdí zotavovat.

Z inscenace *Nepřítel lidu*. (Foto: Martin Špelda)

Stockmannův bratr Petr (*Marián Chalány*), který je zároveň starostou města, pravdu o kontaminaci lázeňských vod umlčuje a posléze se jí snaží relativizovat, ať již skrze média, politické vlivy nebo i výhružky vlastní rodině. Pravdu lze nalézt u obou bratrů, doktor ji však vidí v morálním poselství – obyvatelům z etického hlediska není možné zatajit, že voda v lázních je otrávená, starosta zase vidí pravdu politickou – město by zavřením lázní přišlo o hlavní zdroj financí, což by se mohlo odrazit i na starostově kariéře.

Boj obou bratrů o pravdu stravuje i jejich okolí – novinář Hovstad (*Jáchym Kučera*) se postupně připojuje k jedné a posléze ke druhé straně, aby poukázal, jak mohou být média ovlivnitelná, jeho spolupracovník Billing (*Vít Hofmann*) zase uhne ze svého stanoviska za příslib zářné kariéry.

Z inscenace *Nepřítel lidu*. (Foto: Martin Špelda)

Největší oporou doktora Stockmanna tak zůstává jeho manželka Kateřina (*Magdaléna Holcová*), a to i přesto, že se jí události přímo dotýkají. Oba bratři posléze čelí tlaku celé veřejnosti během tiskového prohlášení, protože prosperita lázní je pro jinak bezvýznamné maloměsto zcela zásadní. Jelikož však doktor nechce ze svého etického postoje uhnout ani o píd', je svým bratrem – starostou zdiskreditován natolik, že se stává „nepřítelem“ lidu.

Režisér *Jan Holec* nenásilným způsobem adaptoval inscenaci do současnosti, kdy si společnost stále více než kdy předtím uvědomuje dopady lidské činnosti na naši planetu. Společnost však není v ekologických otázkách jednotná, názorové spektrum je široké. Skrze postavy obou bratrů tak můžeme vidět dva radikální tábory. Jeden z nich je morálně bezúhonný, avšak ve své podstatě naivní a zranitelný, druhý se naopak dokáže ohánět ostrými lokty, avšak za cenu pokřivené páteře. Holec oprostil původní drama od občasných projevů, které by z dnešního hlediska mohly působit pateticky, což přidalo inscenaci na životnosti.

Lukáš Melník. (Foto: Martin Špelda)

Největší devízou celého představení však je zcela civilní herectví – a to všech zúčastněných herců, kteří se objevili na jevišti, byť samozřejmě největší prostor dostaly právě postavy obou bratrů. *Lukáš Melník* v hlavní roli zcela přesvědčivě a s naprostou lehkostí vdechl své postavě životnost a prokázal i její pozvolný psychologický vývoj. Zatímco na začátku představení diváci sledovali, jak doktor v podání Melníka jde za svými dobromyslnými cíli, zcela naivně a v domněnku, že celé město touží poznat pravdu, na konci vidíme muže, který sice ze svého postoje neuhnul, ale postupně mu dochází, jak hořkou pilulku právě spolkl. Zároveň jeho závěrečný monolog, byť by se mohl zdát plný fráží, vyznívá uvěřitelně, pramenící z trpkého poznání, že pravda není vždy vítána, narozdíl od přetvářky.

Zleva Marian Chalány a Jáchym Kučera. (Foto: Martin Špelda)

Stejně tak i *Marián Chalány* ztvárnil přesvědčivě starostu města, který rovněž neuhnul ze svého postoje, a to ani za cenu rozvrácení vlastní rodiny. Chalány nevytvořil karikaturu, byť by se i tato možnost nabízela, ale svým hereckým projevem vytvořil charakter, který musí jít nekompromisně za svými politickými a kariérními cíli, zcela tvrdě, bez ústupků, žel často s pošramoceným svědomím.

Magdaléna Holcová. (Foto: Martin Špelda)

Nohama zcela na zemi zůstala postava Kateřiny, manželky doktora Stockmanna, kterou ztvárnila *Magdaléna Holcová*. Stala se jakýmsi prostředníkem mezi dvěma naprosto odlišnými světy. Krotí svého manžela v jeho naivitě, zároveň ho však brání před útoky jeho bratra a v závěru se stává jeho jedinou oporou.

Jáchymu Kučerovi se zase podařilo převtělit do role urputného novináře Hovstada, který má v rukou sílu místního média. Prvotní touha novináře přinášet občanům města senzační, ale pravdivé informace je přehlušena po rozhovoru se starostou města. Kučera tak poukázal, že i rádo by nezávislé noviny dokázou manipulovat s pravdou v případě, že by její přímé vyznění mohlo ohrozit samotnou existenci novin. Zároveň Kučera spolu s *Vítem Hofmannem*, který ve své roli Billinga rovněž manipuluje s pravdou ve prospěch své budoucí kariéry, skrze své postavy vnesli na scénu i lehký humor, který dokázal odlehčit napjatou atmosféru mezi hlavními aktéry.

Marián Chalány a Jáchym Kučera. (Foto: Martin Špelda)

Na menším prostoru prokázaly výrazný herecký um i herečky *Kateřina Krejčí* v roli tchyně doktora Stockmanna a *Monika Tomková* v roli dcery starosty města. Zatímco Krejčí ztvárnila otažitou a distingovanou dámu, která odkoupením klesajících akcií lázní ještě ztížila již tak zapeklitou situaci doktora Stockmanna, Tomková se naopak v roli dcery starosty města dokáže vzepřít otci a tím, že jako členka akademického senátu nepřechte lživé starostovo prohlášení a ohrozí své vyhlídky do budoucna, ovšem jako jedna z mála postav si zachová čisté svědomí. I zde tak Ibsen poukazuje na fakt, že právě ženské postavy jako je doktorova manželka Kateřina či starostova dcera Petra jsou etickým vzorem chování namísto mužských jedinců, kteří jsou často zmítaní politikařením, intrikami či zdánlivým hrdinstvím.

Monika Tomková v roli Petry. (Foto: Martin Špelda)

V neposlední řadě se pak na utváření samotné inscenace podíleli i samotní diváci, kteří se nacházeli ve specificky připraveném prostoru, kdy obklopovali jeviště ze tří stran. Diváci se tak stali obyvateli maloměsta, ke kterým přímo promlouval jak starosta se svým projevem, očerňujícím svého bratra, tak posléze i samotný doktor. Mezi projevy byla velmi dobře zakomponovaná divadelní přestávka a publikum vracějící se do hlediště tak představovalo srocující se dav, který má za okamžik vyslechnout hlavní doktorův monolog. Zároveň však diváci představovali i třetí společenskou vrstvu, a to tu nejpočetnější – mlčící většinu, ten nespočítaný dav, který se dle prospěchu a aktuální situace přiklání na jednu, či druhou stranu, nebo naopak stojí v koutě, bez vlastního názoru.

Iluze realistického dramatu byla rozmělněna několika intermezzy, kdy v symbolické rovině byl představen souboj pravdy s přetvářkou (zápas sumo). Tato intermezza byla dokreslena výrazným hudebním doprovodem a odlišovala se také symbolickými kostýmy a odlišným nasvícením (či spíše ztemněním) scény. Právě v těchto momentech měl divák možnost utříbit si myšlenky a připravit se na následující výstupy.

Pravda zůstane vždy pravdou, ať už se za ni schovávají různé více či méně ušlechtilé činy. Herci se kolektivně oprostili od deklamovaného hraní, režisér nenutil divákovi konkrétní vyznění inscenace, a proto se mohlo představení setkat s úspěchem. Zároveň je nutné dodat, že s premiérou *Nepřítele lidu* se kapitola této zdařilé inscenace teprve otevírá a dá se očekávat, že s dalšími reprízami bude její kvalita stoupat. V každém případě Bezruči hodili hned úvodem roku symbolickou rukavici ostatním nejen ostravským divadlům.

*

Nepřítel lidu. Autor: Henrik Ibsen. Režie a adaptace: Jan Holec. Dramaturgie: Peter Galdík. Scéna a kostýmy: Ján Tereba. Hudba: Ivan Acher. Recenze je psaná z premiéry uvedené v pátek 24. ledna 2025 v Divadle Petra Bezruče.